

'We stevenen af op een informatie-apocalyps'

Interview met Aviv Ovadya - Door: Wouter van Noort

Door nieuwe technieken wordt het steeds moeilijker om echt van niet echt te onderscheiden, waarschuwt informatie-deskundige Aviv Ovadya. Met grote gevolgen voor onze democratie.

Foto: @metaviv

Aviv Ovadya werkt als onderzoeker voor onder meer de University of Michigan. Hij is in de VS bekend doordat hij ruim vóór de presidentsverkiezingen van 2016 voorspelde dat nepnieuws die verkiezingen sterk kon gaan beïnvloeden.

5 Donkere snelweg

„Het is alsof we rijden op een weg waar steeds minder lantaarnpalen staan”, zegt Aviv Ovadya aan de telefoon vanuit de VS.

„Op een bepaald punt gaat het zo donker worden dat we helemaal niet meer kunnen rijden. We moeten voorkomen dat

10 we bij dat punt komen. En we moeten dringend iets doen, want het wordt snel donkerder.

Tegelijkertijd wordt de weg kronkeliger en rijden we steeds sneller.”

Ovadya gebruikt de donker wordende snelweg als **metafoor** voor de ontwikkelingen op het gebied van informatiegebruik in de hedendaagse maatschappij. En het zal duidelijk zijn dat hij hierover niet zo optimistisch is. Volgens Ovadya wordt het namelijk steeds moeilijker om te bepalen wat

15 echt is en wat niet, en dat kan leiden tot 'informatiewanorde', of zelfs tot een informatie-**apocalyps**. „Dan bereiken we het punt dat we als samenleving niet meer kunnen functioneren.”

Levensechte *fake*

Dat nepnieuws en onbetrouwbare informatie een steeds groter probleem worden, ligt voor een deel aan de manier waarop informatie wordt **gedistribueerd**, aldus Ovadya. Dus hoe informatie zich door

20 een samenleving verspreidt. „Sociale media zoals Facebook, YouTube, Twitter, en op andere manieren ook Instagram en Pinterest hebben de manieren waarop we communiceren veranderd, en dus ook de manier waarop **desinformatie** zich kan verspreiden. Dat is inmiddels wel bekend, zeker sinds de Amerikaanse presidentsverkiezingen in 2016. Maar wat nieuw is, en wat veel invloed gaat hebben de komende tijd: we kunnen informatie niet alleen op nieuwe manieren *verspreiden*, ook de

25 manier waarop we informatie *creëren* gaat radicaal veranderen.”

Al een tijd maken Ovadya en andere informatie-experts zich bezorgd over nieuwe technieken om audio en video vergaand te **manipuleren**. Zo zijn met hulp van kunstmatige intelligentie video's te maken waarmee menselijke **mimiek** en spraak levensecht zijn na te bootsen. Deze zogeheten

30 **deepfakes** verschijnen de laatste tijd bijvoorbeeld al op pornofilmsites: dan lijkt het net alsof beroemdheden in die films spelen, terwijl dat nep is. Ook publiceerden verschillende universiteiten experimentele *deepfakes*, waarin ze wereldleiders zoals Poetin en Obama kunnen laten zeggen wat ze maar willen. Van grapjes tot **opruierende** of politiek zeer gevoelige zaken. „De productiekosten van dergelijke beeld- en geluids**manipulatie** nemen enorm af. Dat leidt tot een heel nieuw soort nepinformatie, die de samenleving echt kan **ondermijnen**,” aldus Ovadya.

35 Geen vertrouwen meer

Waarom is dit type nepnieuws zo ernstig dan? „Je weet straks niet meer zeker of wat je ziet, echt is. Je kunt dus bijvoorbeeld niet meer vertrouwen dat een politicus echt de dingen zegt en doet die jij hem ziet doen. Of ieder ander die je op beeld ziet. En als mensen niet meer kunnen vertrouwen op wat de werkelijkheid is, dan komen er grote problemen. Hoe ga je nog afspraken met elkaar

40 maken als je niemand kunt vertrouwen? Hoe komen samenwerkingen op afstand dan nog tot stand? Je krijgt een *low trust society*.”

Uit onderzoek blijkt al dat het vertrouwen in **instituties** zoals de politiek of de media de laatste jaren sterk afneemt - en recent ook het vertrouwen in de sociale media. Dat belooft weinig goeds, vreest Ovadya. Want zonder vertrouwen heb je geen democratie. „Autoritaire samenlevingen

45 **floreren** niet voor niets bij wantrouwen en angst. Voor een democratie heb je een minimaal niveau van onderling vertrouwen nodig. Een gezamenlijk begrip van wat waar is en wat niet, is daarvoor **cruciaal**.”

Bron: nrc.next, 14 september 2018.
(Artikel ingekort en licht bewerkt.)

Het is lulkoek dat iedereen zijn eigen waarheid heeft

Nepnieuws, *alternative facts* en gephotoshopte beelden: de waarheid lijkt niet meer te bestaan. ‘Onzin! We hebben de waarheid juist hard nodig,’ stelt de Vlaamse filosofe Tinneke Beeckman.

5 Maarten van Gestel - 08 Feb 2017 - in **Brandpunt+**

Veel mensen zeggen tegenwoordig dat ‘iedereen zijn eigen waarheid heeft’. Dat is toch ook zo?

Die gedachte is hét probleem van onze tijd. Dat komt omdat we waarheid tegenwoordig verwarren met **perspectief**. Natuurlijk neemt niemand de werkelijkheid precies hetzelfde waar; wat je ziet en welke betekenis je daaraan geeft, wordt altijd bepaald door je plaats in de wereld en je eerdere ervaringen.

10 Daardoor kan niemand ooit helemaal objectief of neutraal zijn, dat klopt. Maar dat betekent niet dat de werkelijkheid helemaal niet bestaat, of dat elk perspectief onbetrouwbaar is. Om de werkelijkheid te kennen en te begrijpen, moeten we juist onze perspectieven delen en verschillende perspectieven vergelijken, niet allemaal in onze eigen werkelijkheid gaan leven.

Maar sinds de overwinning van Trump bestaan er toch geen feiten meer, alleen ‘alternatieve feiten’?

15 Het is enorm belangrijk om gezamenlijk feiten vast te stellen. Want alleen op basis van feiten en een gedeelde werkelijkheid kun je een politiek debat voeren, dus discussiëren over wat de problemen zijn en mogelijke oplossingen bespreken. Vanuit de feiten kun je alsnog tot heel verschillende politieke beslissingen komen – we gaan het linksom of rechtsom doen – maar in een democratie moet die discussie wel mogelijk zijn. Doordat Trump ontkent dat feiten bestaan, maakt hij het politieke debat onmogelijk.

20 Neem klimaatverandering. De overgrote meerderheid van de wetenschappers is het erover eens: de temperaturen stijgen en de mens **heeft daar een aandeel in**. Als maatregelen zijn er allerlei mogelijkheden. Maar je moet het wél eens zijn over de gedeelde realiteit: dat het probleem er is. Trump zegt dat het een **hoax** van China is. Nu valt er niet meer te debatteren. Zo krijg je groepen die in verschillende werkelijkheden leven en kom je niet vooruit.

25 *In Rusland staat een ‘trollenfabriek’, waar mensen bewust nepnieuws maken om verwarring en **tweestrijd** te creëren. Het wordt steeds moeilijker om te weten wat waar is!*

Ja, en dat is problematisch. Valse berichten **ondermijnen** ons vertrouwen in de media en in elkaar. Een democratie berust op het delen van informatie. Dat werkt alleen als je media, politici, en anderen in het algemeen *in principe* vertrouwt. Maar onderzoek laat zien dat het wantrouwen tegen de gevestigde

30 media, zoals landelijke kranten en de publieke omroep, toeneemt. Dat komt ook omdat ‘kritisch denken’ tegenwoordig wordt ingevuld als **argwanend** denken. Je ziet iets op tv, zoals aanslagen of rellen, en je bent pas kritisch als je *niets* meer aanneemt wat er vertoond wordt en de bedoelingen van de journalisten die het verhaal brengen, per definitie wantrouwt. Waarom? Zo’n houding brengt je niet dichterbij de werkelijkheid of de waarheid. Iets anders is de hoge waardering die

35 we tegenwoordig hebben voor stevige uitspraken en ‘alles durven zeggen’. Als je probeert **genuanceerd** te zijn, dingen van verschillende kanten te bekijken, wordt dat gezien als ‘slap’.

Het klinkt allemaal nogal hopeloos. Zijn er ook oplossingen?

Zeker. We moeten allereerst de waarheid en **de nuance** gaan herwaarderen. En meer vertrouwen op de oprechtheid van journalisten en politici. Maar misschien wel net zo belangrijk: wees ook zelfkritisch. Onze

40 argwanende houding is altijd argwanend *naar de ander*, niet naar onszelf. Terwijl bekend is dat we onze eigen kennis vaak overschatten en dat je informatie gemakkelijker voor waar aanneemt als die bevestigt wat je al denkt. Kritisch denken begint dus bij: je eigen overtuigingen en vaste ideeën onderzoeken. Sta open voor correcties en andere perspectieven en zie ongelijk hebben of een vergissing niet als nederlaag!

Naar: <https://brandpunt.kro-ncrv.nl/brandpuntplus/lulkoek-eigen-waarheid/>

Desinformatie - de weg kwijt in het nieuws

Nepnieuws – het woord is tegenwoordig overal. De term nepnieuws werd populair tijdens de Amerikaanse verkiezingen van 2016. Maar het begrip is eigenlijk niet meer dan een oud probleem in een nieuw jasje: de bewuste verspreiding van misleidende informatie, bijvoorbeeld voor politieke of financiële doeleinden. Alleen is het tegenwoordig zó makkelijk om die informatie (online) te verspreiden, dat het veel meer schade aanricht. En nepnieuws is slechts het topje van een ijsberg, die veel groter en lelijker is dan je misschien denkt. Deze ijsberg heet *desinformatie*.

Stroom aan onduidelijk nieuws

Deel jij weleens een bericht waarvan je niet zeker weet of het waar is, of waarvan je misschien zelfs de kans groot acht dat het niet waar is, maar dat je gewoon leuk vindt om aan anderen te laten zien? Dan ben je nog niet meteen schuldig aan het verspreiden van desinformatie. Maar echt onschuldig is dit 'socializen ten koste van de waarheid' ook niet.

Desinformatie draait namelijk nou juist niet om losse berichten die meer of minder nep zijn, het probleem is de stroom nieuws die alle media en lezers overspoelt. Een stroom van informatie die soms wel en soms niet klopt, dat zorgt voor *ruis* in de berichtgeving. Door **een overdaad aan** moeilijk te **interpreteren** berichten beginnen lezers overal aan te twijfelen - en stoppen ze uiteindelijk zelfs met het zoeken naar "de waarheid". Want de waarheid, jeminee, die lijkt ineens heel vaag en ingewikkeld. (Dat is niet zo hoor! De meeste dingen zijn gewoon waar of niet waar, het ontbreekt alleen soms aan **nuance**.) Dát is het probleem van desinformatie.

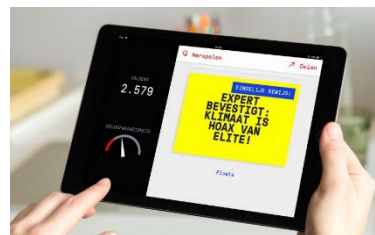
Verdeel en heers

Er zijn allerlei makers van nepnieuws, van individuen tot kleinere of grotere bedrijven tot regeringen van wereldmachten. Allerlei partijen kunnen namelijk **baat hebben bij** desinformatie. Een bekend voorbeeld is de tabaksindustrie. Rond 1955 werd bekend dat het roken van tabak slecht is voor de gezondheid en o.a. longkanker veroorzaakt. De industrie heeft dit echter jarenlang ontkend en actief geprobeerd om mensen te laten geloven dat het niet zo was. Zo werd informatie over onderzoek naar roken **achtergehouden** en liet de industrie tegenstudies publiceren die de nadelige effecten van roken **in twijfel trokken**. Want zolang er twijfel was, hoefde men niet te vrezen voor regelgeving en **restricties** rond de verkoop van tabak.

Desinformatie is dus een middel om twijfel te zaaien en tegenstellingen **op te kloppen**. Het leidt af van het eigenlijke probleem en zorgt voor verdeeldheid (of versterking van bestaande verdeeldheid).

Zesde zintuig kweken

Als je op Google zoekt op 'Hoe herken ik nepnieuws?', krijg je als resultaat allerlei tips om de betrouwbaarheid van berichten te controleren. Die tips zijn zeker waardevol, maar het is natuurlijk zwaar onpraktisch om elk bericht dat voorbijkomt zelf te **factchecken**. Wat veel beter werkt, is leren **doorzien** hoe desinformatie werkt, zodat je het gaat herkennen. Je moet als het ware een zesde zintuig voor onzin ontwikkelen. Zoals je dat misschien al hebt voor spam: veel spam herken je meteen, aan de slechte spelling, overdreven fantastische aanbiedingen of verhalen die het scenario van een film hadden kunnen zijn. Zo'n persoonlijk 'spamfilter' kun je ook kweken voor nepnieuws en desinformatie. Om je hiermee te helpen is er *Slecht Nieuws*, een *serious game* over desinformatie. In het spel maak je kennis met **de fijne kneepjes** van **propaganda** en misleiding: overdrijven, knoeien met bronnen, verzonnen experts erbij halen, beeldmateriaal bewerken enzovoorts. Tijdens het spel merk je hoe makkelijk het is om betrouwbaar over te komen en andere mensen aan het twijfelen te brengen of boos te maken. Door die ontdekking word je je tegelijk bewust van het gevaar om zélf misleid te worden. Dus: speel dat spel! Het is helemaal gratis en staat gewoon online, op **www.slechtnieuws.nl**.

Naar: wijzjndrog.nl/alles-over-desinformatie en Wikipedia NL, pagina 'Desinformatie'